

אורח בבר-מיצווה

זקנות, וגשים שחבנו תינוקות וילדים קטנים — שחזרו ברגל לעירם, בחום הנורא של חודש יוני. ליד קלקיליה ראיתי את עמדות-התותחנים הירדניות, שמהן הופגזה תל-אביב. התותחנים האלה הם ששימשו אמתלה להריסת העיר.

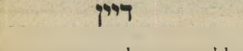
ליד עמוואס ראיתי את הרחפורים, המוחקים את בתי הכפר מעל פני האדמה, מבלי להשאיר מהם שריד וזכר. ניסיתי לצלם אותם, אך שוטרים צבאיים גירשו אותי. כיום נמצא שם "פארק קנדה", מקום לפיקניקים עליזים.

מי החליט על ההרס? הייתי משוכנע שזה היה משה ריין, שר הביטחון, שפעל מאחורי גבו של הפיקוד העליון. הייתי בטוח שלא יתכן כי הרמטכ"ל, יצחק רבין, יתן יד למעשה הברברי. כיום כבר איני בטוח כליכך.

מה היה ההיגיון מאחורי הדברים? מדוע רווקא המקומות האלה, ולא אחרים? למה היו תושבי קלקיליה אשמים במעשי הצבא הירדני? מה היה חטאם של תושבי עמוואס ויאלו?

באותם הימים היו עדיין הכל בטוחים שישראל תצטרך להחזיר תוך זמן קצר את השטחים שכבשה, כפי שהיה אחרי מלחמת 1956. אומרים שכל גנרל מתכונן למלחמה שויתרה, וזה נכון גם לגבי הפוליטיקאים. איש לא חלם אז שישראל תוכל להחזיק בשטחים האלה במשך עשרות שנים.

המוח של ריין פעל כמו המוח של פרויקה ופפו בטאבה: צריכים ליצור עובדות בשטח. הוא רצה שאיזור קלקיליה יישאר בידי ישראל, כאשר יחזרו שאר ה-

ריין

שטחים, וכן גם איזור לטרון. קלקיליה בגלל קירבת התותחנים לתל-אביב, וכפרי לטרון בגלל הכביש לירושלים. באותו הזמן הרס טדי קולק את שכונת המוגרבים ליד הכותל המערבי וגירש תוך כמה שעות את הערבים מן הרובע היהודי בעיר העתיקה.

כשהזקנתי שמיים וארץ כרי למנוע את המשך ההרס, ויהו כנסתי לעניין שרים שלא ידעו כלל מה מתרחש, עזרתי להציל את קלקיליה. יכולתי לעשות זאת מפני שהייתי חבר-כנסת. אם בכלל היה ערך לחברותי בכנסת, במשך עשר שנים, הרי היה זה או. ההרס הופסק והממשלה הורתה לבנות את השכונות ההרוסות מחדש.

אנשי גוש-אמנים בוודאי מאמינים כי מוטב היה אילו נהרסה אז העיר כולה, ואילו היה קיים שם עכשיו "פארק אוסטרליה" (ואולי "פארק דרום-אפריקה") אך בעיני, קלקיליה היא חלק מנוף הארץ.

ברכיים ורודות

בלונדון שרר בחודש שעבר חום של 29 מעלות. לא הייתי שם, ברוך-השם. פעם נקלעתי ללונדון — עיר שאני אוהב — בחום שכזה. שאלתי את נפשי למות. כי לונדון בנוייה למען הקור. איש לא שמע שם על מיוזג-אוויר, גם מאווררים אין בנמצא. מאוורר זה דבר שהשתמשו בו כמושבות, כימים הטובים ההם של האימפריה. גם חלונות אין פותחים, חלילה. אלהים ישמרו! חלון פתוח עלול להכניס רוח-פרצים. ומרוח-פרצים — זאת יודע כל אדם באירופה. עוד מאז ימי-הביניים — אפשר לחטוף את המוות.

אבל בעיני רוחי אני רואה את המוני הלונדונים — זבניות, פקידים ומי לא — יושבים על הרשא בפארקים, כשהחצאיות והמיכנסיים משוכים למעלה, כדי לשזף את הרגליים. וזה מזכיר לי סיפור נמרד:

פעם ססתי מלונדון לפאריס. לידי במטוס ישבה צעירה. נכנסתי לשיחה עימה, והתברר שהיא צרפתייה העוברת בלונדון כעוזרת בית, במיסגרת התוכנית אויפיר (ב"בזוגות"), שאיפשרה לבני עמים שונים להתחלף ולעבוד זה בארצו של זה, תוך לימוד השפה. דיברנו על הא ועל דא, ואיכשתו התגלגלה השיחה לעניינים אישיים. מדוע, למשל, אין היא מתחתנת עם אנגלי? "אנגליז" היא נבעתה, "איד אפשר? יש לכולם ברכיים ורודות!"

מה לעשות?

אני זקוק לעצה רחופה. אינני מבין בענייני-כספים. בניגוד לאבי, שהיה בגרמניה בנקאי ויועץ-בורסה, ענייני-כספים משעממים אותי. אני מצליח בקושי לפענח את הודעות הבנקים, ולרוב איני יכול להכריח את עצמי אף לקרוא אותן.

עכשיו קיבלתי הודעה המעמידה אותי לפני דילמה קשה. אינני יודע מה לעשות. אולי מישו מהקוראים יכול לעזור לי. וזו לשון ההודעה, מטעם בנק לאומי. שהתפנה לרגע מעיסוקו במשכורות מנהליו:

"ריכוז הודעות. ניירות ערך. הגדון: פידיון מילווה-חובה בפיקודונג אצלנו מס'... הננו להודיעך כי כיום 1/09/88 יחול מועד הפידיון של נ"ע מס'... על פי חוק המילווה (הארכה מרצון) תשמ"ח-1988, שהתקבל לאחרונה, ניתן להמשיך ולהחזיק בת"ע עודה הנ"ל 4.5 שנים מיום הפרעון המקורי ולקבל בנוסף לסכום המקורי (הצמוד למרד דצמבר 1987) 3% ריבית צמודה למרד ותוספת הצמדה ממרד אפריל 1988. אם ברצונך להמשיך ולהחזיק את התעודה — אנא מלא את הספה בתחתית הטופס והעבירו אל הסניף... וכו'.

מאז שקיבלתי הודעה זו, אני מתלבט. שנת נודדת כלילות. מה לעשות? להאריך או לפרוט? שכחתי לציין את גודל הסכום: "ע"נ של נ"ע ששוויים 2.59 ש.ח."

לגדולה. בין האריסטוקראטים הצעירים בלטו קסנופון ואפלטון, ששיחזרו את נאמו של סוקראטס. סוקראטס נשאר באתונה כאשר ביצעה "קבוצת ה-30" הפיכה בעיר, כוננה דיקטטורה וקראה לצבא הספארטאי לקיים בה חיל-מצב. הוא גם לא יצא חוצץ נגד פישעי המישטר. סטון טוען כי סוקראטס לא ביקש כלל להציל את חייו, אלא

להיפך. הוא יצא ממש מגדרו כדי להרגיז את השופטים. בין השאר טען כי האוראקל של דלפי קבע שהוא החכם באדם. כשסוקראטס אמר זאת, נשמעו בקהל קריאות-זעם.

לפי החוק האתונאי, היו השופטים צריכים לקבל שתי החלטות. תחילה היה עליהם להחליט אם הוא אשם או זכאי. משהוחלט להרשיעו, היה על השופטים להחליט על העונש. התובע היה צריך להציע עונש אחר, והנאשם היה זכאי להציע עונש אחר. השופטים היו צריכים לקבל אחד משני העונשים המוצעים, ולא יכלו לפשר ביניהם.

אחרי שהתובע הציע להטיל על סוקראטס עונש-מוות, קם זה והציע שיינתן לו, כעונש, לאכול חינם על חשבון המדינה כחברת גדולי האומה. זאת היתה התגרות מכוונת, והשופטים רדו אותו למוות.

סטון כתב נאום חלופי, ובו הציע לסוקראטס לטעון כי הוא נשפט למעשה אך ורק על השמעת דיעותיו, דבר שנגד את כל הערכים של אתונה. "הרעיונות אינם שבריים, כמו בני-אדם," נאמר בנאום החלופי, "אִי-אפשר להכריח אותם לשתות כוס-ירעל. הרעיונות שלי, הדוגמה שלי, יהיו אחריי. אולם על שמה הטוב של אתונה ירכץ כתם לעולמים, אם תפרו את המסורת שלה עליירי הרשעתי. החרפה תהיה שלכם, לא שלי."

אילו נאם כך, טוען סטון, היה יוצא זכאי. אבל זה היה מקלקל את הדראמה. ובזאת לא רצה סוקראטס.

חמש דקות מכפר-טבא

הקרב על קלקיליה העלה בזיכרוני נשכחות. במשך זמן קצר הייתי קשור מאוד בגורלה של עיר זו.

זה היה מיד אחרי מלחמת ששת-הימים. למערכת העולם הזה הגיעה ידיעה: כוחות צה"ל גירשו את תושבי קלקיליה לעבר שכם, והתחילו בהריסה שיטתית של העיר. באותו הזמן גם גורשו תושביהם של ארבעה כפרים באיזור לטרון, והחלה הריסת הכפרים.

מיהרתי לבניין הכנסת ופניתי למי שיכולתי. לראש-הממשלה לוי אשכול, לשרים מנחם בגין, יגאל אלון, וישראל ברזילי (שהיה אז שר מטעם מפ"ם). היגשתי שאלות והצעות לסדר-היום. איני יודע באיזו מידה העילה התערבות זו. אך לפתע ניתנה פקודה להפסיק את הריסת קלקיליה. לגבי ארבעת הכפרים — עמוואס, יאלו, בית-נובא ורייר-איוב — זה היה מאוחר מדי.

יצאתי לשטח. קלקיליה היתה עיר-רפאים. אחת השכונות היתה הרוסה-למחצה. נראה כי הופעלו בה רחפורים ומיטעני-יחבלה. בדרך מקלקיליה לשכם פגשתי בפליטים רבים — ביניהם זקנים

סוקראטס מקבל את כוס-הרעל

אחד הנאומים המרגשים ביותר ששמעתי בזמן האחרון בא מפיו של לר. זה היה נאום של בר-מיצווה. לפני שנתיים נפטרה אשתו של איתן הבר, הכתב הצבאי הוותיק, המכהן עתה כיועצו של שר-הביטחון לענייני-תיקשורת. היא מתה בנסיבות טראגיות במיוחד, אחרי שלקתה בטרשת הנפוצה וזיכרה את השליטה בגופה.

היה זה, כמובן, מאורע טראומתי לאלון, בנו של הבר. במשך שנתיים התכונן לבר-מיצווה שלו, בצל הטראומה.

כבוא העת המה גן ביתו של הבר באורחים, החל בשימיעון פרס ויצחק רבין וכלה בעורכי-עיתונים. כל צמרת-הביטחון הייתה שם. ואז התחיל אלון הבר לדבר על אמו, כשאביו עומד לידו. לכה מן הנוכחים עמדו הדמי עות בעיניים.

אגב, אילו הודמן זר למקום, לא היה מנחש לעולם כי הוא מוקף עליירי ציבור של אלופי המטה של צה"ל, ראשי-שותפי הביטחון וצמרת משרד-הביטחון.

חון. כולם היו לבושים כנגדים אורחיים, ובשום פנים ואופן אי אפשר היה אף לנחש את ריקעם המשותף.

אילו היה מתכנס ציבור רומה בכריסטינה, בוודאי היה ניתן לעמוד על טיב האנשים על פי צורתם והתנהגותם. כך גם בארצות-הברית ובצרפת. אך בישראל זה אחרת.

כשאינם לובשים מדים, רומים כמה מן האלופים לסטורנטים. אחדים דומים לקיבוצניקים שהודמנו במיקרה העירה. האחרים יכולו להיות גם מנכ"לים במפעלי-עשייה. אין להם סימני-היכר חיצוניים של גנרלים.

כמעט כולם עושים רושם טוב. הם אנשים סבירים, הוגנים, אינטליגנטיים, מעוררים ביישוב. רובם סימפאטיים כבני-אדם. כיום ממונים האנשים האלה על שבירת האינתיפאדה, ומחליטים על האמצעים והמעשים שאנחנו קוראים עליהם מדי יום בעיתון. קשה לומר שאלה הם מעשים סימפאטיים והוגנים, ובוודאי שלא ניתן לומר שהם מהווים תגובה אינטליגנטית.

אז איך זה מסתדר? מדוע מבצעים אנשים אינטליגנטיים מדיניות שהיא מטופשת וחשוכת-סיכוי בעליל? מדוע מנצחים אנשים טובים ואהודים על מעשים שהם אכזריים, ולא אחת גם בלתי-אנושיים?

וזהי הטראגדיה של היכבוש. כשהייתי נער בן 15, עברתי במישרדו של עורך-דין בעל רקע בריטי. הוא היה מיוחד עם כמה מראשי השלטון הבריטי בארץ. כך היכרתי די מקרוב כמה ממושלי-המחוזות, וישאר הפקידים הבכיריים של מישטר-המנדאט.

התרשמתי מהם מאוד. הם היו אנשים אינטליגנטיים, בעלי חוש-הומור, משכילים והגונים. תמיד שאלתי את עצמי (הייתי אז חבר אצל): איך זה מסתדר? איך מנהלים אנשים נחמדים אלה את מישטר-הכיבוש המכוער והאכזרי הזה?

התשובה היתה אותה התשובה: אין כיבוש נאור. אין כיבוש אינטליגנטי. אין כיבוש הגון. אין כיבוש אנושי. כל כיבוש הוא טראגדיה — לכובש ולנכבש כאחד.

רצה המיקרה ובאותו היום עצמו הייתי גם בחגיגת הבר-מיצווה של אסף, בנם של דניאלה ואהרון שמי.

בבר-מיצווה של שמי היו בעיקר אנשי-תיקשורת, הומוריסטים ואמנים, מה שנקרא "שמאל". רוב הנוכחים היו חותמים בקלות על עצומה בנוסח "די לכיבוש!" אך מבחינת המוצא והרקע, הם לא היו שונים מן האלופים בבר-מיצווה של הבר. הם שייכים לאותה השיכבה החברתית-תרבותית.

מסופקני אם מצב רומה שורר במדינה אחרת.

כוס התרעלה

כשדירדי אמריקאים רוצים להתניף לי, הם משווים אותי ל"יירי איי אפ" סטון.

"איו" סטון הוא אחד האישים הגדולים של המנהג הליברלי בארצות-הברית. הוא יהודי (כמובן), ציוני ותיק, שהיכה גלים כאשר עלה לפני קום המדינה על אחת מספינות-המעפילים, וריווח על המסע. בשנים האחרונות הפך אחד המבקרים החריפים ביותר של המדיניות הישראלית. במשך שנים רבות פירס שבועון של-איש-אחד, איי אפ' סטון'ס ויקלי, שהצטיין בטיב המידע שלו על המתרחש בוויינגטון.

בשנים האחרונות הוקסם סטון הזקן (81) עליירי רמותו של סוקראטס. הוא לימד את עצמו יונית כדי שיוכל לקרוא את החומר העתיק, ופירסם ספר בשם אפולוניה חרדה לסוקראטס, שבו הפך על פיהם רבים מן המושגים המקובלים.

סוקראטס הועמד לריו בשנה 399 לפני הספירה (בראשית ימי הבית השני שלנו). בין השאר הואשם בהשחתת הנוער. לפני חבר-שופטים של 500 איש נשא נאום-הגנה מזהיר, שהפך מאז טכסט חובה לכל משכיל מערבי. אולם הוא לא שיכנע את שופטיו, שרדו אותו למוות בהרעלה. בעד פסקה-דין הצביעו 280, ונגדו 220. די היה בשינוי עמדתם של 6% מהשופטים, כדי שיווכה.

עכשיו בא סטון ומציע (קצת באיחור) קריהגנה אחר לסוקראטס. סוקראטס היה אויב הרמוקרטיה. הוא עזר לתלמידיו לבצע הפיכות ולכונן מישטר אריסטוקרטי. הוא גם רחש אהדה לאויבתה של אתונה, ספארטה המיליטריסטית, שהיתה מידבר תרבותי.

למרות שסוקראטס עצמו היה בנו של שתת-אבנים, איש פשוט, הוא הפך אלילם של האריסטוקראטים הצעירים, בניהם של בעלי-האחוזות, שהתקנאו בסוחרים ובבעלי-המלאכה שהתעשרו ושעלו